

N.F.S. Grundtvig *Om Dannefæ og Hittegoods* *Om Dannefæ og Hittegoods* *Danne-Virke*

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.13, november 2018

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1819 (SJ: 342)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 3

Teksten er etableret af Vibeke A. Pedersen

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Vibeke A. Pedersen, redigeret af Klaus Nielsen og Kirsten Vad

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

|A:65|US:529

Om Dannefæ og Hittegoods.

Neppe vil Nogen af denne Overskrift lade sig forlede til at vente, hvad man kalder en juridisk Afhandling om disse Ords Betydning i Danske Lov, med Jævnførelse af Romer-Retten; men dog vil jeg gribe denne Leilighed ikke allene til, hvad man aldrig kan gjøre for tit: at velsigne *Danske Lov* og sukke over *Romer-Retten*, men ogsaa til at indrømme, det var meget godt, om Juristerne kunde lære Folk qvid juris ogsaa i denne Henseende, thi det kan ikke vel nægtes, at i alle Lande er meget Dannefæ blevet behandlet som eierløst Hittegoods, og meget Hittegoods, som knap var værdt at tage op paa en Vei, derimod tracteret som Dannefæ. Herved komme vi desuden, om end ikke just meget fornøielig, saa dog meget nemt, lige midt ind i Materien, thi i den Henseende følge Juristerne, hvad man ellers kun har paalagt den episke Digter: rapiunt in res medias, hvilket jeg, for ikke at komme til Things, vil oversætte: de gaae lige

til Tingen, og lade andre gribe i Luften.

Hvad jeg altsaa vilde sige, var, at det er uforsvarligt, om man ikke vil begynde at gjøre sig sin yderste Flid med at samle Dannefæ og oplyse Hittegoods, inden hint i de nye Veie, hvor alt saamangen Rune brast, gaaer uigienkaldelig forloren, og inden dette i de fugtige Pulter-Kamre aldeles opløses! Man forstaaer mig dog vel nok, og indseer, at uagtet der ogsaa er Noget i hvad jeg siger, er der dog Mere i hvad jeg mener, da jeg naturligviis i Grunden mener: man skulde pusle op i Seng-Kammeret og lukke Vinduer op og gjøre reent i Stor-Stuen, hvad vilde jeg sige: søge til Bunds i Hjertet og klare op i Hjernen! Dette er nu imidlertid, veed jeg |A:67nok, og seer man alt for daglig, ikke |US:53onær saa nemt gjort, som sagt, og nytter ikke stort *saaledes* at tale om, da det maa komme, *som* det kom af sig selv, det vil sige: af et godt skarpt Redskab, med en Kost paa Enden. Hvad jeg derfor her vil gribe til, er hvad der altid kan behøves, og lade sig bruge: res medias, thi uagtet Midlerne ikke gjør Sagen klar, maa man dog have Midler i Hænde, naar man skal komme nogen Vei i denne Verden.

Altsaa, om Midlerne eller *Mellem-Tingene*, der vel i sig selv ere Adiaphora, men dog derfor ingeniunde kan betragtes, eller behandles med LigeGYldighed, af hvem der ikke selv vil blive et blot Middel og en Mellem-Ting af Dyr og Engel i *Natur-Historien*, om disse Mellem-Ting i Aandens Øine: om Bog-Staver og Haand-Skrifter, om Bog-Hylder og Bog-Orme, om Bog-Bind og Bog-Tryk, og Bog-Læsning, kort sagt om Bibliotheks-Trappen til Kirke-Loftet er det, jeg her vilde tale et Par Ord. Man mærke vel: kun et Par Ord, thi det er her ingeniunde min Hensigt, at udvikle mine Tanker om Videnskabelighed eller Skolen i det Hele, Noget jeg maa forbeholde mig til en anden Gang, og som vor Tids Skole-Forstandere neppe vil beklage jeg tøver med!

|A:68I Følge heraf, er det egenlig kun *Hittegoods*, jeg vil pege paa, thi *Dannefæ* veed man ikke hvor er, før det findes, men nævne maatte jeg begge Ord, deels fordi jeg aldrig vil have Skylden, om Nogen af mine Læsere glemmer Dannefæet over Hittegodset, og deels fordi jeg maa nævne den mærkelige Omstændighed, at hvad der i Aandens Sprog hedder Dannefæ, findes for det Meste midt paa Lande-Veien, og Hittegodset derimod begravet i Støv, istedenfor at man veed det ellers netop er omvendt. Denne Forskiel maa man ingeniunde troe jeg har selv gjort, eller, hvad der er det Samme med andre Ord: man maa ikke troe, at jeg, efter det attende Aarhundredes slemme Uskik, har snappet de Ord op paa deres lovlige Vei og nødt dem til at vende Mølle, for at bilde Folk ind, jeg havde gjort Barsel med en ny Idee, som umuelig kunde sees i sit rette Lys, uden at sættes paa Hovedet, eller, som Ord ikke, uden at bruges bagvendt, kunde udtrykke¹. Nei, hele |A:69Hemmeligheden ligger deri, |US:53iat der er Forskiel paa Legeme og Aand, Hittegoods

er bestandig Noget, der var tabt, eller lagt for at findes, og Dannefæ derimod, hvad der er henlagt for at gjemmes. Anvende vi nu dette paa Aandens Rige, da see vi let, at Alt hvad vi kan kalde Hittegods, maa være Noget, som af Uforsigtighed eller Vanvare, eller Slumpetræf er kommet til at ligge i en Krog eller i en Sprække, og at det meste Dannefæ upaatvivlelig ligger lige |A:70for vore Øine, saa at Aarsagen, hvorfor vi ikke see det, er enten at vi gaae og kiøge i Luften, eller at vi har Skade paa Øinene. Videnskabeligt Hittegods kalder jeg derfor Alt hvad man, naar man gjør sig tilbørlig Umage, kan finde i Bøger og Bibliotheker, aandeligt Dannefæ derimod, alt det Guld og Sølv, klumpet eller udarbejdet, man kan finde i Menneskets store Grav-Høi ∴ Historien, og atter anvende til Nytte og Fornøielse. Hittegods er altsaa Lønningen for udvortes, Dannefæ Vindingen ved indvortes historisk Studium, og begge Dele burde immer følges ad, men da nu langt Flere have Lyst til det Udvortes end til det Indvortes, og dette ei alene kan bruge men behøver hint, saa bør man opmuntre Alle til at gjøre *deres Bedste*, uden dog at fortie, hvad der tjener baade dem og Videnskabeligheden bedst, som uægtelig er at arbeide i Sandheds Tjeneste, *baade med Liv og Sjæl*.

Allerede i de første Hefter af Dannevirke trængde jeg paa et levende og flittigt Studium af Historien, som det Eneste, der kunde fremme sand Videnskabelighed, jeg har siden søgt at vise, *hvorledes* jeg selv stræber at følge det Raad, jeg giver andre, og jeg tør haabe, derved at have overbeviist enhver eftertænkksom Læser om Nødvendigheden af et saadant Studium. Jeg siger med Flid *enhver ef|A:71tertænk*som Læser, thi det |US:532kan aldrig slaae Feil, at enhver saadan, han være saa Ven eller Fiende af mine Betragtninger og Sætninger, ja, han være Ven eller Fiende af Sandhed, maa indsee Nødvendigheden af et langt flittigere og dybere historisk Studium, end hidindtil har været Brug. Tingen er jo soleklar, thi hvem der med Eftertanke blot har læst min sidste Udsigt over Verdens-Krøniken og Betragtningerne i Dannevirke, seer jo strax, at jeg kiækt beraaber mig paa hele Historien som Vidnesbyrd for *Bibelens* Sandhed, ja, for Rigtigheden af den Lærdom, man i de sidste Tider kun spotviis har kaldt *Orthodoxie* ∴ *Ret-Viished*, og en saadan Mand vil ikke kunne nægte, at saaledes som jeg sammenstiller og sammenkiæder Tanker og Begivenheder, faae mine Paastande ikke sjelden i det Mindste Skin af høi Sandsynlighed. Nu maatte man være meget dorsk, eller ubekiendt med Historien, naar man ikke forudsaae, at efterhaanden, om saa end ikke, før jeg er død, vil en saadan giennemgribende, og understøttet Paastand finde endeel Bifald, og at uden et fortroeligt og udbredt Bekjendtskab med Historien, er det umueligt at giendrive den. Om at befordre et saadant af yderste Formue, synes mig derfor, vi skulde alle forene os, da det er aabenbart, at hvem der er i Historiens Kridthuus, maa vinde til|A:72sidst, og vi ikke kan tvivle om, at Saga vil række

Sandhed Krandsen, og at selv, om man vilde gjøre Samme den stridig, er der intet andet Raad end at gaae Saga under Øine, og see om man kan forblinde hendes Øine. Lad det kun længe nok være uafgiort, om jeg er en Sværmer og en Hykler, eller en ærlig og besindig Mand, selv af gale Folk skal man tage et godt Raad, og man kan aldrig narre en Lurendreier bedre, end naar man følger for Alvor, hvad han raader paa Skrømt, thi saa fanges han netop i den fineste Snare, der kan spindes under Solen. Man burde, synes mig, dog lukke sine Øine op, og see, at medens man indbilder sig, jeg baade er død og begravet: død i Kirken og begravet paa den store Assistents-Kirkegaard ☺: i Historien, sidder jeg og gjør Nar ad Tiden op i dens aabne Øine! Det lader som jeg ikke prækede, og hvert Ord, jeg skriver, er taget ud af en Prædiken; det lader, som om jeg havde slaaet mig til Roe, og hvert Ord jeg skriver, er et hvast Spyd, blot viklet ind i Bomuld, som blæser af ved mindste Vindpust; det lader, som om jeg vilde lade Tiden gaae sin skiæve Gang, og jeg griber ubemærket ind i den med den største Sikkerhed, der vel er muelig! Jeg indsaae før en to, tre Aar siden, at Tiden stod paa en Vendepunkt, som det var den umueligt at undgaae, |US:533og |A:73at jeg med Magt ikke formaaede at dreie selv en Finger af den til den Side, jeg kaldte den rette, fordi den var plat nok til at snoe sig fra mig, og hvad var da naturligere, end at jeg greb til List, det vil sige: gik hen og forskandsede mig paa et Stæd, hvor jeg saa den var nød til, om en kort Tid at *komme til mig*, og skulde nødes til at brydes med mig, da jeg havde saa Meget under Fødderne, at den umelig kunde *springe over mig*. Det kalder jeg nu vist nok en *uskyldig* List, saameget mere, som jeg ingen Røverkule gjorde af mit Hjerte; men en List var det dog immer, og da jeg godt kan mærke, man hidtil ikke har troet min Bekiendelse desangaaende, vil jeg dog, endnu engang, før Tiden kommer, lægge godt Folk paa Hjerte, at det er deres egen Skyld, ifald jeg narrer dem. Vil man ikke troe mig, at jeg, paa mit historiske Stade, kan staae ganske rolig, til Tiden løber mig lige i Hænderne, nu vel! des lettere bliver min Seier, og jo tiere jeg har advaret om at tage sig i Agt, des uskyldigere maa jeg i det Mindste synes i al paafølgende Ulæmpe. Altsaa, ligesom jeg raaber til alle Venner af Bibelen og Fædres Christendom: op Venner! hjælper mig, hver efter sin Evne og Leilighed, at opklare Historiens dunkle Rige! hjælper mig at tænde Lys, og værer ikkun sikkre paa, at Lys kan aldrig skade |A:74Sandhed, da *Lys* og *Sandhed* kun er Eet i Aandens Rige! Kommer vel ihu, at skiøndt Lys uden Varme er kun et forfængeligt Skin, saa er dog ikke desmindre Lyset Udskin af den sande Varme, og i hellig Forening med den en liflig, vederkvægende, opvarmende Soelstraale i Historiens Fimbul-Vinter! Mærker og seer, at det kan aldrig feile, Løgnen ligger jo paa Luur i hver dunkel Vraa, og kan kun ved Lys gøres huusvild! Seer Tidens Tegn! seer Skyen samle sig atter, i hvilken Romas Trold hensvævede fordem, i

Mellem-Tidens Dunkelhed, og bredte sine kulsorte Vinger, selv over Straalen af den evige Soel i Skriftens Guddoms-Ord! seer det og forstaaer, at kun en klar, giennemstraalet Skye, oplivet af Historiens Aand, kan værne, som et uigiennembrydeligt Dannevirke, om den eneste, sande og hellige Kirke, i Troendes Hjerter og Bibelens Røst!

Saaledes maa jeg ogsaa raabe til dem, der enten mene at det attende Aarhundredes ægyptiske Mørke var Oplysning, eller som knæle for den dunkle Middel-Alders Gienfærd: op dog, hvad nøle I efter! Seer I dog ikke, det er i Historien Slaget skal staae, om dens Gang, der maa kiæmpes! Hvad vil I gjøre, naar vi møde eder med Historiens forenede Magt, og I have Intet at stille derimod, uden *eder selv!* Hvad bliver Følgen? At I |US:534maae krybe til |A:75Korset, og kysse Riset, eller Historien skrider over eder, som en Kiæmpe over Straae! Altsaa, vil I have mindste Haab om Seieren, vil I ikke berede eder selv mageløs Skam og Vanære, da skynder eder! kappes med os om at opklare og udgrunde Historien! Skynder eder med at give os Ret i Alt, hvad I ikke kan nægte, uden *aabenbar* at modsige eder selv! takker os paa Skrømt, fordi vi har været uforsigtige nok til at røbe os i Tide, til at vise eder Veien til Mimings Hule, hvor det eneste Sværd findes, som kan give Balder Banesaar! Vil I være uchristelige, nu, saa værer dog *fornuftige*, gjør jer dog ikke længer til Latter, ved at beraabe eder paa en Fornuft, som jo ingen af eder tør paastaae at have: den evige, rene, uforanderlige, som jo dog er den eneste ufeilbare! Indseer dog, at *eders Mening* er ingen Ting mod Historiens Vidnesbyrd, og at der er intet andet Raad, end at see til, I kan finde den historiske Fornuft, og, indlemmede i den, saavidt muelig, spille Mester! Kunde det skee, uden at studere Historien dybere, end f. Ex. Natur-Philosopherne hidtildags, nu saa var det nemt, men I kan jo begribe, det nytter ikke, saasnart en eneste Boglærd gaaer dybere, og vil jer ilde! Til Bunds altsaa, tilbunds maae I gaae, hvis I ikke om et |A:76Øieblik vil gaae til Grunde! Dixi et liberavi animam.

Efter denne Indledning tør jeg vel, uden at befrygte den Indvending, som for Resten kan være ganske rigtig, at jeg snakker for min Æske, paa det Stærkeste opfordre Enhver, som dermed har Noget at skaffe, til af al Formue at fremme den historiske Underviisning, som, det er jo unægteligt, kun drives mat og sygelig overalt, imod hvad Tilfældet burde være, naar det er sandt, hvad Ingen uden at blive en Nar, kan nægte, at Historien er det sande Reale ∴ Virkelige, saavel i Videnskabeligheden, som i Verden, og at da først kan man med Føie tale om *Real-Skoler*, naar Alt hvad der læres, udgør et *historisk sammenhængende Heelt*, som det bestemt kan, thi det er Kiende-Mærket paa Historien, som det sande Reale, at den optager enhver videnskabelig Gienstand, og sætter den *paa sit Sted*, hvor den faaer Liv og Betydning, istedenfor at den uægte Realitet, man i forrige Aarhundrede raabde paa, udelukde, naar den

skulde være enig med sig selv, ikke blot de gamle Sprog, men den hele Historie!!

En anden Opfordring, hvis Betimelighed vel endnu er mere |US:535indlysende, ligesom den er nemmere at følge, er den samme, jeg oftere har gjort, men maa |A:77her, om mueligt, med fordoblet Vægt gientage: Opfordringen til Enhver som har mindste Sands for Videnskabelighed, at gjøre Alt, hvad der staaer i hans Magt, for at frelse historiske Mindesmærker fra Undergang. Mine Læsere maae kiende mig for godt til at mene, det er Ranglerie og Askepotter jeg her har for Øie, uagtet man heller ingenlunde bør kaste Sligt bort, før man veed, hvad man kaster. Nei, hvad her staaer for mig, er vigtigere Ting, er hedenfarne Aanders Sprog og Tale, Dele af den store historiske Aabenbaring, som, dersom noget Timeligt skal kunne bedømme, hvad vi Christne kalde Aabenbaring af det evige Ord, maa være det Eneste, naar den kan bringes heel og fuldstændig tilveie! Jeg har før baade spottet og klaget over, at medens man snakkede vidt og bredt om historisk Critik og erklærede Acterne for sluttede, laae der ulæste, tit giennem Aarhundreder useete, skriftlige Documenter i Tusindtal begravne i Støvet, jeg gientager baade min Spot og min Klage: min Spot over den usle, selvkloge Aand eller Uaand, som turde sætte sig paa Historiens Domstol, og bryste sig af, at have afsagt en ufeilbar Kiendelse, uden nær at have giennemlæst, end sige forstaaet, de halve Indlæg; min Klage over, at man for det Meste med Hænderne i Skiødet, lader det komme derpaa an, om de skjulte Ting skal holde |A:78sig til bedre Dage, eller forgaae i et Oprør, en Ildebrand eller Sligt. Jeg veed meget vel, at man trøstig baade kan og skal lade Gud kun sørge for det, og være sikker paa, at Intet forgaaer, som Gud vil opholde; men jeg veed ogsaa, at Ingen som frygter Gud, vil friste ham, og hvad dem angaaer der ikke troe paa et saa besynderligt Guds Forsyn, da maa jeg sige, det er et daarligt Vidnesbyrd om deres Forstand og Videnskabelighed, at de overlade Tilfældet et saadant Spillerum, skille sig selv ved Æren for Opdagelser, der kunde gjøre deres Navn udødeligt, og kanskee deres Meninger overlegne, sidde stille, medens maaskee netop det forgaaer, der i Efterslægtens Øine ene kunde redde deres Ære, og forsvare deres Tænkemaade.

Derom synes mig da virkelig Alle, fra dem der blot har lugtet til Videnskaberne, til dem der trængde allerdybest, af hvad Troe og Tænkemaade de saa for Resten ere, skulde forene sig, om nemlig at faae alle de Haandskrifter, man har fra forstum Tid, nøiagtig undersøgte, og syndes de blot paa nogen Maade vigtige, da faae dem afskrevne, og om mueligt udgivne blot i det Sprog de skreves paa, uden at sinke sig med Oversættelser og |US:536Commentarer, som Efterslægten vil vide at gjøre selv, om den finder det Umagen værd.

|A:79Men, skeer det ikke ogsaa; hører man ikke hvert Aar Nyt fra Tydskland, om dette eller hiint nysopdagede Haandskrift! Jo,

der skeer netop *saa* meget, at man tydelig seer, der burde og kunde skee hundrede Gange mere: man gjør alt imellem en Opdagelse i et almindelig bekiendt Bibliothek, som viser, hvor slet man kiendte, hvad man indbildte sig at kiende bedst, og minder os om, at lige for vore Øine, end sige i Krogene, kan være de utroeligste Opdagelser at gjøre. Har man saaledes efter sex Aarhundreders saakaldet Videnskabelighed, nu først i Mailands store Bibliothek fundet den *Gothiske* Oversættelse af Pauli Breve, da er det dog vist ikke blot vigtigt for Bibel-Studiet og Sprog-Grandskningen, men udentvivi allervigtigst fordi man deraf seer, hvad der ikke dog kan ligge skjult, selv hvor Sligt er samlet for at eftersees, end sige da, hvor det er begravet. Fremdeles, saa kan man gjerne være langt fra, med Tydskerne, at blæse i Basun over den Niebuhrske Opdagelse af noget romersk Juristerie, ja, man kunde endog anslaae Værdien heraf langt lavere, end man, uden nøie Undersøgelse, er beføiet til, og maatte dog falde i Staver over, hvad der kan ligge lige for os, uden at sees, ligge skjult og dog komme for Lyset, naar man hører, at dette Juristerie var skrabet ud, og Pergamentet paa Nye beskrevet, og lod sig dog næ|A:8osten Alt igien oplive og læse! Uden Beviis tør man jo dog ikke antage, at det kun er Jura, der sidder saa fast, og er blevet tophugget uden at oprykkes!

Forunderligt nok! hvert Aar reise Studerende fra det ene Land til det andet, for, jeg veed ikke hvad, og godt og vel, om de for det Meste veed det selv; men det veed jeg, at i alle protestantiske Lande kan en Student *nu* blive lige duelig Embedsmand, ja, selv i de fleste Fag, Professor, uden at komme udenlands, saa de Fleste nuomstunder reise enten for deres blotte Morskab, eller fordi det er en gammel Vane. Derimod veed jeg intet Land, hvor man har tænkt paa at indrette de videnskabelige Reiser efter Nutidens Tarv og Trang, intet Land, hvor man har antaget den som mig synes, meget indlysende Grundsætning, at man nu bør lade Studenterne blive hiemme, og Professorerne reise. At det burde saa være, synes mig klart, thi det er jo ikke længer saa, som fordum, at dette eller hint Universitet er som Videnskabeligheds Middelpunct, eller at de berømte Mænd som ere Professorer gjøre Forelæsninger til deres Ho|US:537vedsag; Universiteterne er der kun liden Forskiel paa, de fleste berømte Mænd ere enten ikke Professorer, eller behandle deres Forelæsninger som en Bisag, eller give dem i Trykken næste Aar, saa det for den Student, der nu skal blive til Noget, er |A:8i allerbedst at blive hjemme, beholde Stadighed og vinde Tid til at læse. Professorerne derimod, forudsat, at de ere Mænd i deres Fag, de skulde reise, saa fik vi Mindre at læse, og Mere at vide! Man indseer godt, at det nu er uforfødent og unyttigt, at lade Handværks-Svende reise, og derimod gavnligt, at dygtige Mestere see sig om, men Anvendelsen, der er saa let og sikker, synes man at glemme.

Professorer altsaa, det vil naturligviis sige: Videnskabsmænd, der alt have viist, at de baade have Hoved, og ere temmelig fortroelige med deres egen Bog-Hylde, de skulde reise, deels for, efter en vis Plan, nøie at undersøge de haandskrevne Samlinger, og bringe Afskrifter hjem af hvad de fandt vigtigt og kunde overkomme, og deels, hvad der endnu mere gjøres behov, for at undersøge Folkene og deres Tungemaal.

Vigtigt er det, saare vigtigt, at faae at vide, og faae bragt for Dagens Lys, hvad Bibliothekerne skjule, saa vi dog nogenlunde kan opgjøre vor skriftlige Status bonorum; men endnu langt vigtigere er det, at vi faae at vide, hvad Folkene og deres Tungemaal *røbe*, thi det er af dem, vi skal lære at forstaae Skrifterne.

|A:82O hvilket Mørke hersker ikke endnu i denne Henseende! hvor tit nødes vi ikke til at famle i Blinde, eller gjætte os frem, hvor vi kunde og burde gaae sikkert, med Lys i begge Hænder. Hvad Nytte har dog egentlig Videnskabeligheden af de korte, hinanden tit modsigende Beretninger om de saare vigtige Ting: Europas ældre Indbyggere, og Folke-Vandringen, for ikke at tale om den Mængde Bøger, hvori man har kiævledes om, hvad man paa ingen af Siderne vidste! Hvilken Mængde Oplysninger, som nu ere tabte, har man ikke, under det storagtige Kiævl, forsømt at indhente, og hvormange lade sig ikke endnu indhente eller forsømme! Troer man kanskee, at Sporene af et Folkefærd ere nemmere at udslette end af en Pen, at man vel, ved at gjøre sig Umage, kan læse hvad der er overskrabet og overskrevet paa Pergament, men ikke hvad der ligger saaledes tilhyllet i et levende, talende Folk! Nu, vel bekomme med den Kulsvier-Troe! jeg holder ikke af at troe blindt, hvad Gud har |US:538givet os Øine til at eftersee, og Forstand til at efterspore. Antager man det for et Evangelium, at f. Ex. Gotherne blev slagtede til sidste Mand, og at Longobarderne uddøde, da maa jeg smile over den strænge historiske Kritik, der kun fordrede Syn for Sagn, hvor det var umueligt, men satte glatvæk sit Stempel paa de største Urimelighe|A:83der, uden at vide, om de ikke dog maaskee giordes hørøstet til Løgn, hvergang en Bonde, hist eller her i Italien, oplod sin Mund! Jeg er tvertimod forud sikker paa, at i ethvert Land, hvor Almuen ikke taler som en Bog, altsaa nok i ethvert bekjendt Land, vil man, ved fortsat Opmærksomhed, kunne faae den tilforladeligste Vished om, hvorvidt det har sin Rigtighed med de gamle Beretninger om Indbyggerne og Indvandringerne, samt om de Indvandrede Herkomst, og er der blot Rimelighed for, at jeg har halvveis Ret, saa veed dog enhver Historiker, at Udbyttet var den hele Undersøgelse værd. Man skulde kun prøve det med et eneste mærkeligt Land, og lade det, ikke gennemfare, men bereise af en

historisk Sprogkyndig, det vil sige: en Mand, der ei blot var nogenlunde bekendt med Landets nærværende, men, saa godt som for Øieblikket mueligt, med dets ældre Sprog; af en historisk Theolog ∴ en Mand, der var hjemme i de Religioners Historie, der havde hersket eller historisk virket i Landet, og endelig en egenlig Historiker, der omtrent vidste hvad man af Bøger kan lære om det Land, og man skulde forundre sig over Udbyttet! Ja, selv naar et saadant Land kun bereistes af een Mand, der havde Hoved og skikkelig Kundskab, vilde udentvivl Vindingen vidt overgaae |A:84de Flestes Forventning. Jeg veed meget vel, at det ogsaa her er de mere digteriske Naturer, som skulde, og kunde bedst bryde Isen, da de vel ikke kan see Folk længere end til Tænderne, men kan see en Hob udenfor, som Andre ikke mærke, og kan føle Folk paa Tænderne lidt bedre end andre, de skulde derfor især reise, og istedenfor at give os en ny Skildring af Alperne, som dog kun er en opkogt Suppe, eller Opskriften paa en Suppe, som vi kan faae af vore Kokke-Piger, skiænke os en livfuld Skildring af Folkenes Eiendommelige og Særskilte i Sprog, Udseende, Dragt, Manerer og Tanke-Yttringer, forbundet med indtrængende Blik paa Landets Historie. Men, saa maatte de kiære Digtere først have bestilt noget Ordenligt, det vil de saa nødig, og det er Sorgen, og det er Ulykken den! Imidlertid, ogsaa mindre livlige Mennesker kan med |US:539Flid udrette meget, og jo mere Forarbeide, des mageligere Syn for Digteren, som vi maae arbeide i Hænderne, for at han des lettere kan kaste os det i Øinene, naar han ikke vil Andet, thi det nytter aldrig at kives med genus irritabile vatum, man faaer kun Skrup og spilder Tiden, hvad man ikke kan nøde, skal man narre dem til, saa har man vundet!

Dog, det var kun om Hittegodset, ikke om Benyttelsen jeg her vilde tale, thi denne forudsætter, |A:85hvad vi endnu for det Meste fattes, og iblandt andet, Hittegodset selv, som først skal findes. Til ordenlig at gaae paa Spor herefter, var det jeg vilde opfordre, og troer at have viist, at det er ikke efter Næsen, men efter Lyset, og et meget nødvendigt Lys, jeg ønsker man vilde gaae! Jeg vil da nu, i denne Henseende, kun tilføie, at det virkelig har Hast med den Ting, om den skal have Fremgang, og jeg vil sige mine Grunde, hvorfor. Det er, mener jeg, for enhver rolig og opmærksom Tilskuer af Tidens Tegn, aabenbart, at en udvortes Omvæltning i mangt et europæisk Land er at befrygte, og at en indvortes er næsten overalt uundgaaelig. Hvad ogsaa blot en udvortes Omvæltning kan ødelægge, adsprede og forvirre, veed man, men naar en indvortes følges med, er Tabet for Historien uberegneligt. Man huske blot paa, hvorledes Studenterne i Engelland holdt Scoti Liig-Begiængelse i Reformations-Tiden; hvad Independenterne havde i Sinde med al Videnskabelighed, hvor fuld Engelland endnu er af Secter, som foragte Videnskaberne, hvor vankundig Almuen er! og man behøver ikke at være Prophet, for med al Rimelighed at spaae de store, saa

lidet bekjendte haandskrevne Samlinger i Engelland, i Tilfælde af en Omvæltning, hvis Muelighed vi ei kan nægte, Tilintetgjørelse. Vartburgs Vare-Ild |A:86| skal ikke berolige os for Tydskland, thi har man først den Troe, at det er bedst at brænde, hvad man ikke kan lide, da maa Folk tage sig i Agt, end sige Papir! Men sæt, at enhver saadan Frygt var saa ugrundet, at den ikke i mindste Maade burde skynde paa hvem der ikke vil brænde men redde, og var det ikke Grund nok til at haste, at Videnskabeligheden saa høilig behøver al muelig Oplysning, paa den farlig knudrede Vei ∴ den critiske Bane, den, langt fra at have lagt tilbage, først ret skal begynde at giennemvandre, saa var der dog for hver Ven af Videnskabelighed Grund nok til at haste. Hvem veed ikke, hvorlænge de catholske Lande vare saagodt som videnskabelig spærrede for Protestanter? |US:54| hvem seer ikke, at Spændingen atter er begyndt! og hvem tør sige, hvilket Øieblik der kan begynde en ny Spærring, maaskee mere udbredt, og sikkert mere frygtelig end den forrige, thi spærrer man nu, da nøies man ikke med at giemme, men tilintetgjør eller fordærver, hvad man ei vil have for Lyset!

Det var om Papirene, men nu Folkene! De maae fare op, eller de maae synke i Dvale, og en af Delene vil nu skee, saa blive de mere og mere ukiendelige, de eiendommelige Træk daglig mere udslidte eller forvirrede, man har biet alt for længe, og der er vist nu ikke et Øieblik at spille. Hvad man længe har |A:87| anmærket om Folke-Sagn, hvad jeg forleden stræbde at lægge paa Hjerte om Ordsprog, det giælder mere og mindre om Alt hvad der adskiller Nationerne, og da især om deres *Tungemaal*. Det er en gammel Bemærkning, at hvem man fortrinlig kalder fornuftige Folk, eller som man nu heller udtrykker sig: Forstands-Mennesker, ligne hinanden, hartad som *to Draaber Vand*, i alle Lande, og mellem alle Folkefærd, og saa nem denne Bemærkning er at gjøre, og saa let det er, at indsee Grunden til dette naturlige Særsyn, saa er Sagen derfor ikke mindre vigtig, naar man anvender Bemærkningen historisk paa hele Folkefærd, og det baade kan og bør man, forsaavidt Folkene ikke naae høiere Forstands-Udvikling, end den blot sandselige Erfaring kan give, hvilket vel næsten overalt tør blive Tilfældet. Betragte vi de cultiverede Nationers nærværende Bogsprog, da skal vi sikkert finde, at Stilen har for det Meste lidet eller intet Eiendommeligt, det vil sige: at man blot behøver at oversætte Ordene, og, høit, forandre Ordføiningen, for at Bogen kan see ud, som den var skrevet i det Sprog den oversættes i; ja, hvor det er noget anderledes, vilde man for det Meste, ved at oversætte Bogen paa Latin og Græsk, finde hvor det Fremmede havde hjemme. Nu veed man, at blot fornuf|A:88|tige Folk i alle Lande stræbe at tænke og tale som deres Bog, og naaer Mængden det end ikke, saa naaer den dog at fuske paa det, og dermed er omtrent lige meget baade vundet og tabt. Man veed, det var det attende Aarhundredes Yndlings-Drøm, at faae

alle Folk gjort lige eens, saa man kunde afhandle Menneskets Natur Historie, ligesom Biens og Bæverens, og blot inddele efter Huden og Haaret og, høit, efter Næsen, og skøndt det nu vel neppe lykkes at gjøre alle Folk lige flauue og lige dumme, saa kan det dog nok lykkes, at give baade Flauheden og Selvklogskaben overalt samme Snit, og saa er Historikeren hardtad lige nær.

|US:541|Slutte vil jeg, hvad her er talt i Almindelighed med den vel unødvendige, men dog ogsaa uskadelige Anmærkning, at naar jeg gjør Nar ad fornuftige Folk, er det ingenlunde ad dem, der bruge deres Fornuft ordenlig, thi det maae vi jo alle, naar vi ikke vil være gale, men kun ad dem, der i Grunden forgude deres Fornuft, eller de Selv-Kloge, og saa ufornuftigt det end i Sandhed er, hvad de gjør, tør jeg dog ikke nægte dem den Titel, de saa stærkt attraae, da de virkelig, efter min Overbeviisning, fortjene den, og det suurt; thi naar vores Fornuft faar Lov at *raade sig selv*, da blive vi *selvkloge*, |A:89|og naar vi lade Fornuften raade, ere vi jo virkelig *fornuftige*, hvor galt saa end Fornuften raader.

Nu kun et Ord om Fædrenelandet! Smigrer jeg for det, som man gjerne siger i Norge, da maa jeg enten gjøre det meget plumpt, eller ogsaa *det* Fædreneland jeg smigrer for, er hensøvet, saa Smigeren i det Mindste er uegennyttig, altsaa ikke Smiger, men i det Høieste en *Feiltagelse*. For da nu ikke at tage Feil, vil jeg sige, at i forrige Tider, da Dansk og Norsk ansaaes som Eet, da finder jeg, at *de* Boglærde, man dengang kaldte de danske, udmærkede sig, baade i Almindelighed ved deres Kiærlighed til Historien, og i Besynderlighed ved deres Udenlands-Reiser, og Lyst til Hittegoods, saavel som til at lyse det op, og da jeg dog aldrig kan troe, at den Stamme, de var af, er reent uddød, saa bilder jeg mig ind, der ensteds hvor man bruger det danske Tungemaal, altsaa enten i Dannemark eller i den Deel af Norge, hvor man skriver *ikke Norsk som er galt Dansk*, maae endnu findes Folk, som finde, at det er ikke Sludder-Sladder, men ret godt Dansk jeg her har skrevet, som Dannemænd bør lægge paa Hjerte, og søge, efter Evne og Leilighed, at svare til! At jeg og min Bedrift ikke er efter hvad man nu kalder de danske Boglærdes Hoved, det har vi nok Sort paa Hvidt for, og de med deres |A:90|er da følgelig ikke heller efter mit Hoved, saa vi er gode, om ikke just at forene, saa dog at skille ad, og der skal vist Ingen sige, at de enten har roest mig, eller jeg dem for meget; men det faaer nu være det Samme, jeg maa sige dem min Mening, ellers var jeg ingen dansk Skribenter, og gid de vilde sige mig deres ligesaa reent ud, saa kom vi dog paa en eller anden Maade, hinanden et Skridt nærmere! Ligesom jeg da forleden tog mig den Frihed at sige dem: deres Oldgrandskning havde ikke Stort at betyde, saaledes maa jeg sige det Samme om deres Udenlands-Reiser og historiske Handtering i Almindelighed. At jeg har Ret heri, *hvis* jeg har |US:542|Ret i det Foregaaende, vil de vist selv indsee, og vil de altsaa

nægte det Efterfølgende, maae de afbevise det Foregaaende, som nok turde falde vanskeligt. Spørger man mig derimod, i hvilket Land man gjør det bedre, da maa jeg svare: bestemt hverken i Norge eller Sverrig, og, saavidt jeg veed, *desværre*, ingensteds; men det skulde langt fra at neddysse, netop anspore os til at gjøre alt Mueligt, thi jo mindre Andre gjør, des mere fordrer Historien af os, som have saa priselige Fodspor at træde udi, som have nemmere end noget andet Folk ved at forstaae, at det bestemt er en gal Oplysning, der leder til at glemme Historien og Fædrene, om vi end ikke saa lige ind|A:91saae, at *Glemsel* for os er *Mørke*, og at det altsaa maa være et daarligt Lys der leder til Glemsel!

Istedenfor da at trøste os med, at vi dog endelig, *langt om længe*, fik anden Deel af Edda ud, og kan maaskee endnu opleve at see den tredie, at vi i Rask har en Speider ude, som kan lære flere end os fremmede Tungemaal, og veed godt at omgaaes med Hittegods, istedenfor, siger jeg, at trøste os med Sligt, som vi i Grunden er kommet sovende til, var det dog vist paa Tiden, vi vaagnede, gneed Øinene og saae os lidt om! Det er vel sandt, at vi har ikke Millioner at anvende paa lærde Reiser, Afskrifter og Aftryk, men det er dog alligevel sandt, at Danmark bekostede den Niebuhrske Reise, og staaer endnu, og vilde staae, om end en lignende Sum, vel nok saa nyttig, anvendtes til europæiske Opdagelses-Reiser. Det er desuden sandt, baade at Millioner gjør ikke Tingen, og at Meget lader sig gjøre med faa Penge, naar der kun er Hoved og Lyst. Men, hvad vi for Alting ikke maae glemme, er, at hvad der koster mindst, turde her være Noget af det Vigtigste, nemlig at undersøge hvad vi har inden Dørre, og det burde vi i Grunden vide først, for at det ikke skal gaae os i denne Henseende, som det gik os saa tit, at vi med stor Uleilighed hentede udenlands hvad vi havde bedre hjemme. Vel haaber jeg, |A:92det, med Guds Hjelp, altid skal blive sandt, at hvad vi har inde, beholde vi nok, naar Gud bevarer *Ild* og *Lys*, men deels er det en egen Sag med *Ild* og *Lys* i de sidste Tider, deels er der ogsaa Tyve til, som kan stjæle Meer end Guldhorn, og endelig, saa maa man dog vide hvad man har, førend man kan bruge det ret fornuftig, og tage det omhyggelig i Agt! Om hvad der er samlet i Bibliothekerne vil jeg ikke sige Andet, end: gid dog det Vigtigste var trykt, som det er, saa lærde man nok at forstaae det! Men hvad kan ikke ligge skjult, og hvad maa der ikke bestemt ligge omkring paa Herre|US:543gaardene, især de *taarnede* i *Vendsyssel*, som arvede Klostrene, hvis det ikke i det *vandaliske attende Aarhundrede* er ødelagt!

Dog, det er endda det Mindste, men Tungemaalene, Tungemaalene! hvad kiende vi endnu dertil! Hvorfor opgiver ikke Videnskabers-Selskabet sin Ord-Boe til Rettens Behandling, istedenfor at seipine det ene Bogstav og den ene Slægt efter den Anden! Var Moths Ordbog blevet trykt, da var Sprog-Granskningen

skeet en større Tjeneste, end Selskabet nu kan gjøre den, thi da var der vundet Tid, og havde vi kun nu de Ord trykte, vi ikke finde i vore Bøger, Forklaringen kom vi nok ud af; Bøgerne løbe ikke fra os, og vi vidste, hvilke Ord og [|A:93](#)Talemaader vi ikke maatte lade løbe fra os, hvor vi traf dem, kanskee paa Flugten! Medens Almuen lærer Bogsproget, skulde vi lære Moders-Maalet, ellers er vi beet, og sandelig, da haster det, thi Almuen glemmer kiendelig sit Modersmaal, vel ikke i Henseende til Møddingen, men i Henseende til Kirken og det indvortes Menneske, og det er Hovedsagen!

Fremdeles: hvem har undersøgt Sproget i *Angeln*, og hvilken historisk Vigtighed har dog ikke det!

Hvem har undersøgt vore *Frisers* Sprog, eller mon det er ubetydeligt!

Hvem har undersøgt Sproget i *Vendsyssel*, hvor, efter al historisk Rimelighed, har nedsat sig en ganske anden Stamme end i det øvrige Jylland!

Ja, hvad er vor Sprog-Grandskning, saalænge vi ikke nøie kiende alle mærkelige Forskielligheder, saavel i Jylland som paa Øerne, og raaber dog ikke den forskiellige Udtale til os, at vi have i Sproget en levende Historie af Stammerne, naar vi kun kan lære at læse og forstaae den! O, hvad kunde i denne Henseende ikke Præsterne gjøre, hvad bør de ikke gjøre, og, Gud skee Lov! jeg troer at turde sige: hvad vil ikke danske Præster gjøre! thi hvad have de ikke fordum godvillig gjort for Guds og Fædrenelan [|A:94](#)dets Skyld! og Stammen er ikke uddød, kan ikke uddøe, det maa, det vil vist vise sig!

O, betænkde man det dog, hvor uskatteerlig selv det mindste Folkefærds nogenlunde fuldstændige Historie er, saae man det kun levende og klart, at i enhver saadan speiler sig den hele Menneske-Slægts! oplod man Øinene og saae, at der er intet Folk i Europa, og sagtens intet i hele Verden, naar vi undtage [|US:544](#)det jødiske, som kan faae saa fuldstændig en Historie som det danske, fordi intet har en saadan sammenhængende Sagn-Række, som den ny Historie maa forklare, og *tillige* endnu saa meget Ældgammelt, der kan levende opfanges og opfattes, saae man det, da vilde dog vist Mange arbeide til et saa herligt Maal, da vilde man dog vel kappes indenlands, og ei nøle med i det Mindste at søge udenlands, hvad vi veed vi fattes; fremforalt ikke nøle med, at faae, om mueligt, de engelske Samlinger giennemledte, hvor vi veed der findes Meget, som Ingen kiender, hvor det er høist rimeligt der findes store Oplysninger til vor ældre Historie, hvor det er aldeles vist, at der findes vigtige Hjælpemidler til Moders-Maalets Granskning, hvor det ubeseete Digt om de Danskes Krige, og den danske Historie i otte Bøger, som man har sagt der er, maatte være [|A:95](#)Umagen værd at lede efter, om de end aldrig fandtes; thi saa vidste man dog, de

var der ikke!

Dog, jeg maa afbryde, og jeg vil gjøre det med de Ord: *ikke* al Verdens Viisdom kan hjelpe os, men vi kan heller ikke faae den, *med mindre* vi blive Christne tilgavns; al Verdens Bøger kan ikke nytte os, naar vi ikke lære at forstaae og anvende dem; men ikke desmindre skal vi gjøre hvad vi kan, og kunde vi end slet ikke meer, end samle Liggendefæ til Børnene, saa veed vi, det rimer sig godt med Guds Ord og det danske Hjerte, at gjøre det gierne!!

1

Denne Lyst til at bruge Ord bagvendt er ellers saaledes indgroet i Tiden, at selv Mænd man mindst skulde vente det af, stundum falde for den. Det er saaledes unægtelig ogsaa Tilfældet med Claus *Harms* i Kiel, som jeg vil gribe denne Leilighed, da jeg for Øieblikket ingen bedre veed, til ikke blot at nævne, men uforbeholden sige mine ringe Tanker om. Han er en [|A:69](#)Mand, som det attende Aarhundredes Efterhinkere nok skal lade staa, men Fare staaer han for at halte mellem Bibelens og det *nittende* Aarhundredes Aand, og det er sørgeligt, saa Gud bevare ham! Hans *Theses* er i mine Øine ikke allene det Mærkværdigste, men det *Betimeligste*, der er udkommet til Jubel-Festen, men Sammenblandingen af Gudeligt og Verdsligt i endeel af dem er ikke god, men heel betænkelig, og Misbrugen af det hellige Ord: *Samvittighed*, er aldeles uforsvarlig, og kan ikke afsones ved en Erklæring, men kun ved bestandig at lægge Folket en god Samvittighed paa Hjerte, som Øiemedet, hvortil *selv Troen* kun er et guddommeligt Middel, thi hvem der kun har en god Samvittighed, behøver vist ikke at spørge om, hvordan han skal blive salig. At Verdens Børn broute midt i Synd og Vantro af en god Samvittighed, maae vi vel beklage, men ikke skrive paa Samvittighedens Regning.